

Arkadiusz Welniak *„Kształtowanie się stosunków ludnościowych w powiecie elbląskim w latach 1945-1950”* (streszczenie)

Tematyka pracy „Kształtowania stosunków ludnościowych w powiecie Elbląg w latach 1945-1950” koncentruje się na zagadnieniach związanych z zaludnieniem, zagospodarowaniem, stosunkami narodowościowymi oraz przemianami społecznymi i demograficznymi zachodzącymi bezpośrednio po drugiej wojnie światowej w mieście Elbląg i gminach wiejskich. We wstępie zaprezentowano główny problem badawczy, tezę i podstawowe pytania badawcze, omówiono metody realizacji pracy oraz dotychczasowy stan badań.

W pierwszym rozdziale przedstawiono uwarunkowania historyczne i polityczne okresu wojny i wydarzeń 1945 roku, które miały wpływ na stosunki ludnościowe w pierwszych latach po zakończeniu drugiej wojny światowej. Za istotną uznano w tym wypadku również charakterystykę zachodzących zmian administracyjnych oraz urzędów i instytucji instancji nadzorujących i koordynujących przebieg akcji osadnictwa. Dalszą część poświęcono problematyce ludności niemieckiej pozostającej na terenie powiatu elbląskiego w latach 1945-1950. Przedstawiona została sytuacja prawno-bytowa ludności niemieckiej, a także specyfika i przebieg jej wysiedleń w latach 1945-1947. Wysiedlenia zorganizowane Niemców z powiatu Elbląg stały się swoistym wstępem do późniejszych, masowych wyjazdów w ramach tak zwanej akcji łączenia rodzin. W tym przypadku udział w emigracji do obu państw niemieckich miała tak zwana polska ludność rodzima. W rozprawie naświetlono specyfikę samej weryfikacji narodowościowej oraz prowadzonej przez władze akcji repolonizacji tej grupy ludności.

Kolejne dwa rozdziały dotyczą uwarunkowań i przebiegu procesu osiedleńczego na terenie miasta i powiatu Elbląg. Ze względu na ich specyfikę dokonano podziału tematycznego na osadnictwo miejskie i wiejskie, przyjmując w ich obrębie układ problemowo-chronologiczny. W rozdziale poświęconym osadnictwu miejskiemu podstawą jest problematyka dotycząca ludności miasta Elbląga, przy czym dodatkowo w zarysie omówiono procesy migracyjne i przemiany społeczno-ludnościowe w Tolkmicku. Przy charakterystyce zagadnień osadnictwa w Elblągu wyeksponowane zostały sprawy uwarunkowań, chłonności i możliwości napływu ludności w poszczególnych etapach osadnictwa. Osobne potraktowanie kwestii tak zwanego patronatu czyli działalności Warszawskiego Komitetu Osiedleńczego w pierwszej fazie powojennego osadnictwa w Elblągu, napływu przesiedleńców polskich zza Buga oraz osadnictwa polskich reemigrantów z Zachodu, uzasadnia znaczenie tego rozdziału dla całości problematyki. W rozdziale dotyczącym osadnictwa wiejskiego autor koncentruje się

także na najwcześniejszym etapie zasiedlania wsi pod Elblągiem. Podjęto także próby powiązania kwestii osadnictwa wiejskiego z procesami uwłaszczenia rolnego, założeniami kolektywizacji rolnej i tworzeniem struktur PGR. Osobną część poświęcono wsiom nierolniczym, ukazanych tu na przykładzie Krynicy Morskiej. Ważnym elementem rozdziału czwartego jest także problematyka przesiedlenia ludności ukraińskiej w ramach akcji „Wisła”. Tematyka następnego rozdziału dotyczy kwestii demograficznych, dynamiki ruchu naturalnego oraz zróżnicowania regionalnego powojennych mieszkańców Elbląga i gmin wiejskich powiatu. Punktem odniesienia i swoistym podsumowaniem są wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z grudnia 1950 roku.

Ten ostatni czynnik stanowi punkt wyjścia do rozważań podjętych w ostatnim, szóstym rozdziale rozprawy. Przedstawiono w nim zagadnienia różnorodności społeczno-kulturowej poszczególnych grup ludności napływowej, ich adaptacji i zachodzących procesów integracyjnych. W prezentacji tych kwestii pomocna okazała się analiza zawieranych małżeństw mieszanych, integracyjnej roli szkoły czy kościoła. Do rozdziału włączono także wyniki badań dotyczące stosunków wyznaniowych oraz grup cudzoziemców, którzy w konsekwencji wojny pozostały przejściowo na terenie powiatu. Podsumowaniem pracy jest zakończenie, a całość pracy uzupełnia obszerna bibliografia i wykaz tabel statystycznych.